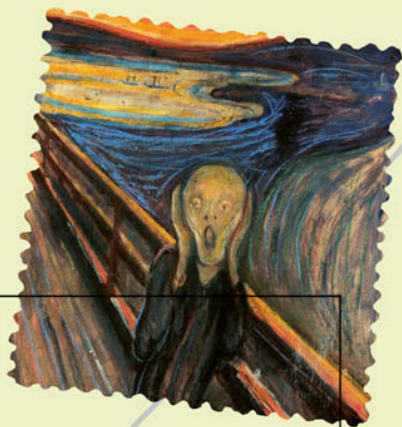

Philip

ROTH

**Žít jako
muž**

Román o manželství

Mladá fronta

MLADÁ FRONTA

Philip Roth

ŽÍT JAKO MUŽ

Philip Roth

ŽÍT JAKO MUŽ

MLADÁ FRONTA

Aaronu Asherovi a Jasonu Epsteinovi

PŘELOŽIL JIŘÍ HANUŠ

MY LIFE AS A MAN

Copyright © 1970, 1971, 1973, 1974, Philip Roth

All rights reserved

Translation © Jiří Hanuš, 2017

PRO ČTENÁŘE

Obě povídky v části I.,
nazvané „Užitečné fikce“,
a část II., autobiografický narativ
„Můj skutečný příběh“,
pocházejí ze spisů Petera Tarnopola

Mohla bych být jeho Múza, jen kdyby mi to dovolil.

Z deníku Maureen Johnsonové Tarnopolové

I

UŽITEČNÉ FIKCE

Rozverně mládí

Na úplném začátku starostlivá péče jako o malé štěně v bytě nad otcovým obchodem s obuví v Camdenu. Sedmnáct let zbožňovaným sokem v lásce toho uštvaného, prchlivého ševce (nic víc nejsem, tvrdíval rád, jen obyčejný švec, ale počkejte a uvidíte), muže, který mu dával čist Dalea Carnegieho, aby mírnil chlapcovu aroganci, a vlastním příkladem mu dodával inspiraci a sílu. „Když se budeš dál chovat k lidem takhle přezíravě, Natie, skončíš jako poustevník, nenáviděný člověk, nepřítel světa –“ Ovšem zato dole v obchodě Polonius Zuckerman choval pouze opovržení vůči zaměstnancům, kteří neprojevovali tak zanícenou ctižádost jako on. Pan Z. – jak ho nazývali zaměstnanci v obchodě a nahoře doma jeho synek, když se mu začínaly zapalovat lýtká – pan Z. očekával, dokonce *požadoval*, aby na sklonku dne jeho prodejce a jeho skladníka bolela hlava stejně úporně jako jeho samotného. Pokaždé, když dal některý prodejce výpověď, každý z nich bez rozdílu prohlašoval, že už svého šéfa nemůže ani cítit. Pana Z. to překvapovalo. Očekával, že takový mladík bude svému šéfovi vděčný za to, že ho neúprosně pobízí, aby zvyšoval svůj podíl na zisku. Nedokázal pochopit, jak někdo může chtít míň, když může mít víc, když přitom jednoduše stačí „trochu přitlačit“, jak tvrdil. A pokud přitlačit nechtěli, udělal to za ně: „Nemějte starost, já nejsem pyšný,“ připouštěl pyšně, čímž zjevně myslel, jak snadno se dokáže rozčílit, když musí přihlížet cizímu neumětelství.

A to se týkalo nejen nájemné síly, ale i jeho vlastní krve. Jednou večer například (a syn na to nikdy nezapomněl – zčásti ho možná právě tato událost podnítila, aby se stal „spisovatelem“), jednou večer otec zahlédl podpis malého Nathana na obálce sešitu, který si

dítě připravilo do školy, a málem zbořil dům. Devítiletý synek si v tu chvíli připadal sebevědomý a na podpisu to bylo znát. A otec to postřehl. „Takhle tě učí se podepisovat, Natie? Tohle má být podpis, který si někdo na opačné straně přečte a vzbudí v něm nějakou úctu? Kdo dokáže ksakru přečíst něco, co vypadá jako trosky nějakého vlaku? Zatraceně, kluku, *tohle je tvoje jméno*. Podepisuj se *pořád-ně!*“ Sebevědomý synek sebevědomého ševce ve svém pokoji celé hodiny bulil a holýma rukama škrtil polštář, dokud ho úplně nezardousil. Když ovšem před spaním vyšel v pyžamu ven, držel v prstech za horní rohy arch bílého papíru, v jehož středu se skvěla oblá a čitelná, černým inkoustem vyvedená písmena jeho jména. Podal ho tyranovi a zeptal se: „*A takhle je to dobře?*“ V příštím okamžiku byl vynesena do nebes, totiž přitisknut na otcovo večerní pichlavé strniště. „Nó, *tomuhle* tedy říkám podpis! Od něčeho takového můžeš odejít se vztyčenou hlavou! *Tohle* já si připíchnu v krámu nad pult!“ Skutečně to udělal a pak vodil zákazníky (z nichž většina byli černoši) až dozadu za pokladnu, aby se zblízka podívali na chlapcův podpis. „Co tomu říkáte!“ ptal se, jako kdyby to ve skutečnosti byl Lincolnův podpis pod Prohlášením o zrušení otroctví.

A tak to s tím matoucím dynamem rodiče a ochránce pokračovalo dál. Jednou, když chytali ryby na pobřeží a Nathanův strýc Philly považoval za nutné pořádně synovcem zatřepat, protože neopatrně manipuloval s háčkem, švec Phillymu pohrozil, že ho hodí přes palubu do zátoky, jestli se dítěte jenom dotkne. „Dotýkat se ho můžu jenom já, Philly!“ „To mě teda podrž...“ zamumlal Philly. „Ještě jednou se ho dotkni, Philly,“ procedil rozhorleně otec, „a budeš si dole povídat s rybama, to ti slibuju. Budeš si povídat s úhoři!“ Ovšem po návratu do penzionu, kde Zuckermanovi trávili svou čtrnáctidenní dovolenou, dostal Nathan poprvé a naposled v životě nařezáno páskem za to, že s tím zatraceným háčkem šaskoval, až svému strýci málem vypíchl oko. Překvapilo ho, že nejen on, ale i otec má uslzenou tvář, když mu to trojí švihnutí páskem uštědřil, a užasl ještě víc, když ho pak ten člověk stiskl v pevném objetí. „*Oko*, Nathane, lidské oko – dovedeš si představit, jaké by to pro dospělého muže bylo žít bez *očí?*“

Ne, nedovedl. Stejně tak si nedovedl představit, jaké by pro malého kluka bylo žít bez otce, a ani to vědět nechtěl, i když měl zadek v jednom ohni.

V meziválečném období otec dvakrát zkrachoval – koncem dvacátých let skončily pánské oděvy pana Z. a počátkem třicátých let dětské oděvy pana Z. Přesto se oba synové pana Z. nikdy nemuseli obejít bez tří vydatných jídel denně, bez nezbytné lékařské péče, slušného oblečení, bez čisté postele a pár deseti kapesného na den. Rodinné podniky se hroutily, ale rodina nikdy, protože se nikdy nehroutila její hlava. Během oněch neradostných let nedostatku a těžkostí neměl malý Nathan ani potuchy, že by jejich rodina mohla balancovat na pokraji čehokoli jiného kromě úplné spokojenosti, tak přesvědčivé bylo sebevědomí onoho sopečně výbušného otce.

A matčina víra. Matka se rozhodně nechovala, jako by byla vdaná za podnikatele, který dvakrát zkrachoval a zbankrotoval. Stačilo, aby její choť v koupelně při holení zapěl několik taktů „Oslí serenády“, a manželka oznamovala synům u snídani: „A já myslela, že je to rádio. Chvilí jsem si opravdu myslela, že je to Allan Jones.“ Pokud si při umývání auta pohvizdoval, chválila ho, že je lepší než talentovaní kanáři, kteří na rádiu WEAf v neděli ráno hvízdali populární písně (možná populární mezi kanárky, tvrdil pan Z.). Když s ní tančil po kuchyňském linoleu (častokrát ho po večeři posedl duch valčíku), byl to „druhý Fred Astaire“. Když u večeře žertoval s dětmi, byl – alespoň pro ni – legračnější než kterýkoli jiný soutěžící ve „Vtipnější vyhrává“. Tedy rozhodně zábavnější než pan senátor Ford. A když parkoval studebakera, nikdy neopomněla obhlédnout vzdálenost mezi koly a obrubníkem a nikdy neopomněla prohlásit: „Perfektní!“, jako kdyby s neovladatelným dopravním letadlem právě hladce přistál v kukuřičném poli. Není třeba říkat, že ze zásady nikdy nekritizovala, když mohla chválit. S manželem, jako byl pan Z., by jí stejně nic jiného neprošlo, i kdyby se o to snažila.

Ovšem pak byla snaha po zásluze odměněna. Přibližně v době, kdy jejich starší syn Sherman končil vojenskou službu u námořnictva a mladý Nathan přecházel na střední školu, obchod v Camdenu

začal náhle prosperovat a v roce 1949, kdy Zuckerman odešel na vysokou, otevírali zbrusu nový obuvnický obchod „Mr. Z“ v nákupním středisku Country Club Hills, postaveném za dva miliony dolarů. A konečně došlo na rodinný dům na půlhektarové parcele, čtyřhranný bungalov s krbem vydlážděným plochými kameny – rodinný sen se naplnil ve chvíli, kdy potomstvo opouštělo rodinné hnízdo.

Zuckermanova matka, blažená jako dítě o Vánocích, telefonovala v den podpisu kupní smlouvy Nathanovi na kolej, aby se ho zeptala, jak chce mít „barevně vyladěný“ svůj pokoj.

„Růžový,“ odpověděl Zuckerman, „a bílý. Nad postelí nebesa a toaletní stolek s růžovobílým lemem. Co to blábolíš o ‚mém pokoji‘, mami?“

„No ale – ale proč by táta ten dům vůbec kupoval, když ne proto, abys měl svůj vlastní klučičí pokoj pro sebe a pro všechny svoje věci? Přece jsi po něm celý život toužil.“

„Jemináčku, mami, a mohl bych ho mít obložený borovicí?“

„Miláčku, vždyť ti to říkám – můžeš mít, *na co si vzpomeneš*.“

„A vlajku školy nad postelí? A foto mojí maminky a mojí dívky na prádelníku?“

„Nathane, proč si ze mě takhle utahuješ? Já jsem se na tenhle den tak těšila, a ty se mi ironicky vysmíváš, když ti tu báječnou novinu zavolám. To si nech pro študáky na koleji!“

„Mami, já se ti pouze snažím velmi jemně něco naznačit – nemůžeš přece sama sobě namlouvat, že ve vašem novém domě bude něco jako ‚Nathanův pokoj‘. To, co jsem pro všechny ‚svoje věci‘ chtěl v deseti letech, už pro mě teď není tak docela nezbytné.“

„Takže,“ podotkla sklesle, „když jsi už teď tak nezávislý, možná by ti táta měl přestat hradit školné a posílat ti každý týden šek na pětadvacet dolarů. Třeba to platí pro obě strany, pokud se na to díváš takhle...“

Hrozba ani tón, jakým byla pronesena, na něho neudělaly velký dojem. „Jestli mi nechcete dál přispívat na vzdělání,“ řekl uvážlivým, vyrovnaným hlasem, jakým člověk oslovuje potomka, který se odmítá chovat způsobem odpovídajícím svému věku, „je to vaše rozhodnutí. Budete to muset probrat vy dva s tátou.“

„Ale miláčku, kde se v tobě bere taková krutost – vždyť jsi byl vždycky takový milý a ohleduplný –“

„Máti,“ odpověděl devatenáctiletý synek, studující anglický jazyk a literaturu jako hlavní obor, „snaž se vyjadřovat přesně. Nejsem krutý. Pouze upřímný.“

To se podívejme, jaký kus cesty Nathan Zuckerman ušel od onoho dne roku 1942, kdy se do Betty Zuckermanové zamiloval stejně, jako se muži zamilovávají do žen ve filmu – byl do ní tenkrát úplně udělaný, jako by to ani nebyla jeho matka, ale slavná herečka, která mu z nějakého těžko uvěřitelného důvodu náhodou také vaří a uklízí pokoj. Ve funkci předsedkyně kampaně pro nákup válečných dluhopisů v jeho škole byla to ráno pozvána do auly, aby veškerému shromážděnému žactvu vysvětlila, jak je důležité sbírat válečné spořicí známky, za něž se pak daly válečné dluhopisy koupit. Doražila oblečená v šatech, které si obvykle oblékala, pouze když jela se svými „děvčaty ze školy“ do Filadelfie na odpolední divadelní představení – měla na sobě bílou hedvábnou halenku a šedý kostým šitý na zakázku. Navíc přednesla svůj projev (bez papíru) od řečnického pultu bohatě ozdobeného červenými, bílými a modrými stuhami. Po zbytek svého života Nathan nevysvětlitelně podléhal přitažlivosti žen v šedém kostýmku a bílé halence díky zvláštnímu půvabu, jež jeho štíhlá, upravená a všemi respektovaná matka toho dne z pódia vyzařovala. Pan ředitel Loomis (který možná také lehce podlehl jejímu půvabu) přirovnal její vystupování jakožto vedoucí osobnosti kampaně a současně předsedkyně rodičovského sdružení k proslulé eleganci madam Čankajškové. Paní Zuckermanová z pódia ostýchavě ocenila jeho uznání a připustila, že paní Čank je opravdu jedním z jejích idolů. Podobně jako Pearl Bucková a Emily Postová, jak sdělila shromážděným studentům. Což byla pravda. Zuckermanova matka hluboce věřila v to, co nazývala „dobrotou“, a různá přání a děkovné dopisy chovala v úctě, jaká je v Indii vyhrazena krávám. A dokud trvala jejich láska, činil tak i on.

Když jeho starší bratr Sherman nastoupil v roce 1945 k vojenskému námořnictvu, aby si odsloužil své dva roky, čekalo Zuckermana první velké životní překvapení. Jeho matka vyváděla jako

dorostenka, jejíž snoubenec odchází kamsi na frontu zemřít, zatímco Amerika ve skutečnosti v srpnu vyhrála druhou světovou válku a Sherman byl pouhých sto padesát kilometrů od domova, ve výcvikovém táboře v Marylandu. Nathan dělal, co mohl, aby ji rozveselil – pomáhal jí s nádobím, nabízel se, že v sobotu odnese nákup domů, a bez přestání mluvil, dokonce i na téma svých mladičkových přítelkyň, což ho obvykle uvádělo do rozpaků. Když v neděli večer hráli „chlapi“ žolíky u bridžového stolku sestaveného v obývacím pokoji, otec ohromeně zíral, jak Nathan zve matku, aby se mu dívala přes rameno. „Hraj, Natie,“ varoval ho opakovaně otec, „soustřeď se na to, co odhazuju, a ne na mámu. Máma se o sebe dokáže postarat, ale ty zase odejdeš bez kalhot.“ Jak může být ten člověk tak *bezcitný*? Jeho matka se o sebe postarat *nedokáže* – něco je třeba udělat. Ale co?

Nejvíce Nathana zneklidňovalo, když v rádiu hráli „Mamselle“, protože proti téhle písni byla jeho matka prostě bezbranná. Spolu se „Starým lampářem“ to bylo její oblíbené číslo v celém Shermanově repertoáru klasických i populárních písní a ze všeho nejraději po večeri sedávala v obývacím pokoji a poslouchala, jak hraje a (na její žádost) zpívá svoje „interpretace“. „Starého lampáře“ ještě nějak zvládala, přestože se vždycky zdálo, že ji má ráda stejně, ale když teď začali v rádiu hrát „Mamselle“, musela vstát a odejít z pokoje. Nathan, který sám nebyl proti „Mamselle“ zcela imunní, ji následoval a za zavřenými dveřmi ložnice slyšel přidušený pláč. Málem ho to zabilo.

Tiše zaklepal a zeptal se: „Mami... jsi v pořádku? Potřebuješ něco?“

„Ne, miláčku, ne.“

„Chceš, abych ti přečetl nový zápis do čtenářského deníku?“

„Ne, drahoušku.“

„Nechceš, abych to rádio vypnul? Mě už to nebaví poslouchat, fakticky.“

„Nech je hrát, Nathane, zlato, za minutku to skončí.“

Jak hrozné bylo její utrpení – a také jak podivné! Něco jiného koneckonců bylo, když se po Shermanovi stýskalo *jemu* – Sherman je přece *jeho jediný starší bratr*. Když byl malý kluk, jeho příchyl-

nost k Shermanovi byla natolik výrazná a tak zjevná, že si z nich ostatní kluci dělali legraci – říkali, že až Sherman Zuckerman jednou prudce zastaví, jeho bratříček skončí s nosem přímo v Shermanově zadku. Malý Nathan skutečně každé ráno šlapal za svým bratrem do školy, odpoledne na hebrejštinu a večer na schůzky skautů. A když Shermanova pětičlenná středoškolská kapela jezdila hrát na bar micva a na svatby, Nathan cestoval s nimi jako „maskot“, sedával na židli v koutku pódia a při rumbě tloukl dvěma dřívky o sebe. Že se bude bez bratra cítit osiřelý a že večer při pohledu na prázdnou postel vpravo od jeho vlastní mu vhrknou do očí slzy, to se přece *dalo* čekat. Ale kvůli čemu takhle vyvádí matka? Jak se jí může takhle stýskat po Shermanovi, když *on* je pořád ještě tady – a je ještě hodnější než kdy jindy. Nathanovi bylo v té době třináct, na střední škole studoval s vyznamenáním, ale při vši své inteligenci a vyspělosti tomuhle nedokázal přijít na kloub.

Když Sherman po přijímači přijel na první opuštěný ostrov, přivezl námořnický pytel plný hanbatých fotografií a ukazoval mu je, zatímco společně obcházeli svou starou čtvrť. Přivezl Nathanovi námořnickou halenu a čepici a vyprávěl mu historky o kurvách, které mu v barech kolem Bainbridge sedávají na klíně a dovolí mu, aby jim strkal ruku až úplně nahoru pod sukni. *A zadarmo. Padesátileté a šedesátileté* kurvy. Shermanovi bylo tehdy osmnáct a chtěl být džezovým muzikantem à la Lenny Tristano. S ohledem na jeho hudební talent ho už přidělili ke zvláštnímu oddílu, na základně měl vystupovat jako konferenciér a měl pomáhat svému veliteli s přípravou zábavního programu. Byl také skvostný *komický* stepař, jedinečný zjev v zábavním průmyslu, a dokázal imitovat Bojanglese Robinsona, až se jeho mladší bratr svíjel smíchy. Třináctiletý Zuckerman očekával od bratra, který tohle všechno dovede, velké věci. Sherman mu vyprávěl o fotkách a pornofilmech a dával mu číst cyklostylované příběhy, které si námořníci mezi sebou půjčovali, když v noci drželi strážní hlídku. Úžasné. Dospívající kluk viděl, jak se před starším bratrem otevírá odvážný a mužný život.

Když pak Shermana propustili do civilu, zamířil rovnou cestou do New Yorku a získal zaměstnání jako pianista v baru v Greenwich

Village. Nathan byl jako u vytržení. To ovšem neplatilo o zbytku rodiny. Sherman jim řekl, že jeho vytouženým snem je hrát s kapelou Stana Kentona, a kdyby byl měl jeho otec pistoli, byl by ji pravděpodobně vytáhl a zastřelil ho. Nathan mezitím vyprávěl svým důvěrným kamarádům na střední škole historky ze života svého bratra „ve Village“. A oni se ptali: „V jaký village?“ protože ti burani mysleli, že je to nějaká vesnice. S pohrdáním v hlase jim to vysvětlil. Vyprávěl jim o baru San Remo na MacDougal Street, který sám nikdy neviděl, ale dokázal si ho představit. A potom šel Sherman jednou po práci na večírek (*ve čtyři ráno!*) a seznámil se tam s June Christieovou, Kentonovou plavovlasou zpěvačkou. Tohle v hlavě mladšího bratra vyvolalo řadu bujných představ. Ano, začínalo to vypadat, že se před někým tak odvážným a podnikavým jako Sherman Zuckerman (či Sonny Zachary, jak si nechával říkat v hotelových barech) otevírají možnosti jednoduše nekonečné.

Ale pak se Sherman zapsal na Temple University do přípravy na stomatologii. A potom se oženil, ovšem ne s June Christieovou, ale s *nějakou obyčejnou buchtou*, s hubenou židovskou holkou z Balla-Cynwyd, která mluvila jako batole a pracovala někde v zubní laboratoři. Nathan tomu nedokázal uvěřit. Řekni, že to není pravda, Sherme! Vybavoval si ty melouny visící z vlně se usmívajících žen na hanbatých obrázcích, které Sherman přivezl z moře, a pak Sheilu s plochou hrudí, zubní techničku, se kterou teď Sherman bude spávat každou noc po zbytek svého života, a nedokázal si to srovnat v hlavě. Co se to s jeho okouzlejícím bratrem stalo? „Užel právě světlo,“ vysvětloval pan Z. příbuzným a přátelům, ale *především* mladému Nathanovi, „nahlédl, co by ho v budoucnu čekalo, a ztraceně rychle přišel k rozumu.“

Nathanovi se tedy dostalo sedmnácti let rodinného života a lásky, jakých si podle jeho představ užije víceméně každý – a potom čtyři roky na Bass College, vzdělávací instituci významné v Zuckermanových očích především svou půvabnou pastorální polohou v údolí západního Vermontu. Pocit nadřazenosti, který se jeho otec v synovi snažil mírnit knihou Dalea Carnegieho o získávání přátel a ovlivňování lidí, bujel na vermontském venkově jako houba v pralese.

Růžovolíci studenti v bílých semiškách, studentský časopis *Bastion* dožadující se každý týden v úvodníku „větší studentské vzájemnosti“, ve středu ráno povinná účast na kázání v kapli, kde hostovalo kněžstvo ze širokého okolí, a v pondělí večer „chlapské potlachy“ s významnými osobnostmi, například s proděkanem pro záležitosti studentů – za jistých měsíčních nocí, vyprávěl pan proděkan čerstvým studentům, je slyšet, jak břečťan na zdech knihovny šeptá „tradice“ –, nic z toho Zuckermana příliš nepřesvědčilo, že by se měl více sblížit se svými bližními. Na druhou stranu Zuckermana na Bass College do značné míry přilákaly právě fotografie v katalogu této školy, kde růžovolíci chlapci v bílých semiškách přecházeli sluncem zalité novoanglické čtvercové nádvoří doprovázeni růžovolíci dívkami v bílých semiškách. Nathanovi i jeho rodičům se zdálo, že krásná Bass dýchá vším, čím slovo „College“ tak plně rezonuje všem, kdo s odřenýma ušima udělali sotva maturitu. A navíc, když se s rodiči přijel na jaře porozhlédnout, jeho matce připadal proděkan pro záležitosti studentů-mužů – který o tři roky později řekne Zuckermanovi, že by ho měli z kampusu hnát vidlemi za údajnou parodii, kterou do literárního časopisu sepsal o královně absolventek, dívce, která byla řízením osudu úplným sirotkem z vermontského Rutlandu –, tentýž proděkan se svou dýmku a vypracovanými rameny fotbalisty zahalenými tvídem připadal paní Zuckermanové jako „veskrze laskavý muž“, a právě to rozhodlo téměř vše – znásobeno navíc dalším faktem, že totiž podle pana proděkana existuje na škole „prvotřídní židovské bratrstvo“ stejně jako sesterstvo pro asi třicet „mimořádně nadaných“ židovských dívek, tedy „slečen“, jak je pan proděkan nazval.

Kdo věděl, kdo v rodině Zuckermanových mohl tušit, že si Nathan právě poslední měsíc před odjezdem na Bass College přečetl knihu nazvanou *O času a řece*, která měla změnit nejen jeho vztah ke zmíněné škole, ale k Životu Jako Takovému?

Po ukončení studia dostal povolávací rozkaz. Kdyby býval pokračoval ve vojenské přípravce pro pokročilé, byl by narukoval jako podporučík do dopravního vojska, ale on jako téměř jediný mezi studenty na Bass College neschvaloval výuku a výcvik válečných

dovedností na soukromé vzdělávací instituci, takže po dvou letech každotýdenního povinného mašírování kolem čtvercového nádvoří s puškou na rameni odmítl nabídku velícího plukovníka, aby pokračoval v důstojnické přípravce. Nathanovo rozhodnutí otce rozzuřilo, zejména proto, že se opět válčilo. Mladí Američané při obraně demokracie znovu opouštěli tento svět a odcházeli do zapomnění, tentokrát rychlostí každých šedesát minut jeden, a dvakrát tolik jich každou hodinu v korejských sněhových závějích a rozbahněných polích přicházelo o různé části těla. „Zbláznil ses, to ti opravdu přeskočilo, že se obracíš zády k nabídce sloužit u dopravního vojska, která by mohla rozhodnout o tvém životě nebo smrti? To si radši chceš nechat ustřelit prdel u pěchoty? Ty si opravdu koleduješ o trable, synáčku, a taky že si je vykoleduješ! Tohle zavání pořádným průserem, kamaráde, a ten se ti nebude ani trošku líbit! Zvlášť když budeš mrtvej!“ Ovšem třebaže na něj otec Zuckerman hulákal do telefonu argument za argumentem, tvrdohlavý synek odmítal změnit názor, protože šlo o otázku zcela zásadní. S poněkud menší intenzitou (avšak stejně nechápavě) reagoval pan Zuckerman už v prvním ročníku, když mu jeho syn oznámil, že má v úmyslu vystoupit z židovského bratrstva, přestože o přijetí požádal teprve před měsícem. „Vysvětli mi, Nathane, jak můžeš vystoupit z něčeho, kam tě ještě ani nepřijali? Jak k tomu můžeš tak zatraceně povýšenecky přistupovat, když ještě ani nevíš, jaké to je tam *patřit*? Tohle se snad z mého syna zničehonic najednou vyklubalo – *individualista*?“

„Některé věci mě neberou, ano,“ odpověděl studentík oním chladně blahosklonným tónem, který do otcova nervového systému zajížděl jako ocelový hrot. Občas, když to v otci začalo vřít, Zuckerman držel sluchátko v natažené ruce a s nepohnutou tváří na ně hleděl, kteroužto taktiku odkoukal z filmů, kde se k ní postavy uchýlovaly pro komický účinek. Napočítal do padesáti a pak se pokusil pana podnikatele znovu oslovit: „Je to pod mou důstojnost, ano, to opravdu je.“ Nebo: „Nejsem proti něčemu jenom proto, abych proti tomu byl. Jsem proti takovým věcem ze zásady.“ „Jinými slovy,“ řekl – pěnil – pan Zuckerman, „pokud to správně chápu, pravdu máš ty a zbytek světa se mýlí. Ty jsi tady podle všeho ten nověj pán-